

# PAMĚŤ HUDBY, KULTURY A MENTALITY U OSVÍCENSKÉHO HISTORIKA FRANTIŠKA MARTINA PELCLA

*Miloš Štědroň*

Proměny historické paměti jsou pro historiky posledních desetiletí častým tématem. Pro nás v této souvislosti byla východiskem historická antropologie, která zasáhla do českých poměrů na přelomu 20. a 21. století a zjednodušeně se dá představit např. malou monografií Richarda van Dülmena *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly* (česky 2002, německý originál vyšel roku v roce 2000). Pro přiblížení historické paměti českého národního obrození nám může posloužit osobnost osvícenského historika a obránce českého jazyka Františka Martina Pelcela (1734–1801). Současně připomeneme i jeho zájem o kulturu české společnosti a pokusíme se dotknout i jeho kontaktů s měnící se mentalitou doby během první fáze jevu, který považujeme za české národní obrození – tedy od pozdní doby vlády Marie Terezie (konec 60. let 18. století) až po smrt historika v prvním roce 19. století.

Pelclovo rodiště – Rychnov nad Kněžnou – bylo za dlouhé vlády rodu Kolovratů výrazně českou lokalitou. Samotný rod Pelclů používal zprvu české jméno Kožíšek, které bylo teprve v 18. století nahrazeno německou obdobou Pelcl/Pelcel. To byla asi také jedna z příčin, proč byl často Pelclovi podsouván německý původ, přičemž tento názor ještě podpořila historikova tolerance k německým dějinám Čech: svědectvím je jeho často připomínaná obširná studie *Dějiny Němců a jejich jazyka v Čechách, od 1341 do 1789* (v originálu *Geschichte der Deutschen und ihrer Sprache in Böhmen, von 1341 bis 1789* – 1. díl 1789, 2. díl 1790).

Pokud jde o tzv. paměť hudby, Pelclova doba – české země ve druhé polovině 18. století – je stále ještě ve znamení třígeneračního modelu hudební kultury – dědové, otcové a synové. Přirozené

střídání generací nijak nepodporuje jakékoliv uchování čehosi, co by reprezentovalo historickou paměť. Toto chápání se začalo rozšiřovat v Evropě až od poloviny 18. století především zásluhou francouzských encyklopedistů a jejich úsilí. Opuštění třígeneračního chápání pomyslné historické paměti proběhlo pod vlivem zmíněných encyklopedistů všeobecně. V hudbě, která nás zajímá prvořadě, byly spouštěcími mechanismy opuštění třígeneračního modelu především záměrně pěstovaný historismus na vídeňském dvoře vlivem iniciativy obou van Swietenů – otce a syna,<sup>1</sup> dále pak Mendelssohnův bachovský počín Felixe Mendelssohna-Bartholdyho (1809–1847), který jakoby předznamenal celou epochu stále se prohlubujícího „zařikání zkamenělin“, jak to zoufale označil Arthur Honegger v knize *Incantation aux fossiles* (1948, česky 1960). Výsledkem těchto zdánlivě marginálních změn je radikální proměna chápání dějin hudby, paměti a vznik celé řady disciplín, které byly nezbytné pro rekonstrukci, edice a provozovací praxi hudby minulých epoch.

Na začátku těchto úvah o paměti musíme alespoň připomenout, že historie v tomto směru udělala velký skok zejména díky francouzské vícegenerační škole „Annales“ a na ni navazující antropologicky orientované historie konce 20. století. Vytýkám jen před závorku těchto úvah dva spisy historika Petera Burkeho. První vyšel v roce 1990 pod názvem *The French Historical Revolution. The Annales School, 1929-1989* (česky v překladu Pavla Koláře v roce 2004 jako *Francouzská revoluce v dějepisectví: Škola Annales /1929–1989/*), přičemž samotný název je trochu matoucí – nejde vůbec o dějepisectví francouzské revoluce 1789–1794, ale o zásadní změnu ve francouzské metodologii historie. Odtud

1. Gerard van Swieten (1700–1772) a Gottfried van Swieten (1733–1803); vzhledem k tomu, že oba van Swietenové byli významní představitelé dvora v pozici jakýchsi „ministrů kultury“, zájem otce a zvláště syna o hudbu minulé epochy odstartoval ve Vídni systematické snahy o poznání a interpretaci této hudby. Vliv tohoto salónu na podobnou orientaci jsme dříve nedoceňovali. Dnes již chápeme historizující aktivity např. náměštských Haugwitzů (otce a syna) a dalších už nikoliv jako zvláštnost, ale jako důsledek poznání právě van swietenovského prostředí.

vzešlo překlenutí regionálního a univerzálního, protože výsledky některých zdánlivě úzce regionálních rešerší dostaly univerzální platnost. Druhým inspirativním a metodologicky podnětným Burkeho spisem je kniha *What is Cultural History?* z roku 2005 (česky v překladu Stanislava Pavlíčka v roce 2011 pod názvem *Co je kulturní historie?*).

Jestliže chci nyní krátce sledovat paměť hudby, kultury a mentality u historika a filologa Františka Martina Pelcla, soustředím se stručně na jeho dva spisy: půjde jednak o krátký úsek textu z jeho *Slovníku českých spisovatelů z Čech, Moravy a Slezska z jezuitského řádu (Böhmische, Mährische und Schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten: von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwärtige Zeit, 1786)*, jednak o samostatný spisek *Akademická nástupní řeč o užitečnosti a důležitosti češtiny (Akademische Antrittsrede über den Nutzen und Wichtigkeit der Böhmischen Sprache, 1793)*, který jsem vydal spolu s bohemistou Dušanem Šlosarem jako faksimile s poznámkami (Šlosar – Štědroň [1988–1989]). Začněme druhým uvedeným dílem, Pelclovou akademickou nástupní řečí. Excerpta dokládající paměť hudby a kultury uvádím v originále s komentářem.

a) Argument podporující studium řeči, kterou mluví na šest milionů lidí: příznačné je, že Pelcl ještě považuje slovenštinu za „Landessprache“ v Horních Uhrách (Ober-Ungarn) a nerozlišuje mezi jazykem v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku (rozuměj v Horních Uhrách):

„*O užitečnosti řeči, která je v Čechách, na Moravě, v Horním Slezsku a v Horních Uhrách jazykem zemským a kterou mluví téměř šest miliónu lidí...*“ (Srov. obr. 1, překlad převzat z Johanides 1981: 358).

Tuto pasáž uvádíme především proto, že Pelcl nerozlišuje mezi jazykem v českých historických zemích a v Horních Uhrách (tedy na Slovensku), i když je v době vzniku jeho projevu zjevné, že vývoj jazyka na Slovensku je odlišný a že již v jeho době začínají a budou pokračovat snahy o kodifikaci spisovné slovenštiny přes bernoláčtinu ke štúrovštině.



## Meine Herren!

**E**s wird nicht unschicklich seyn, wenn ich von dem Nutzen und der Wichtigkeit der Böhmischen Sprache ein Wort rede, ehe ich meine ordentlichen Vorlesungen über dieselbe anfangte. Von dem Nutzen einer Sprache, welche in Böhmen, Mähren, Oberschlesien und in Oberungarn die Landessprache ist, und von beynabe sechs Millionen Menschen gesprochen wird. Ihre Geschichte, wie sie nämlich entstanden, sich gebildet und zu der heutigen Vollkommenheit gelanget ist, hat unlängst Herr Abbé Debrowsky geschrieben und durch den Druck bekannt gemacht. Von ihrem Ruhme und Vortreflichkeit hat auch neulich

Obr. 1 – část Pelclovy akademické nástupnické řeči (Pelzel 1793: 3)

b) Pelclův častý argument osvícenského původu o tom, že panovník, vláda a úřady mají ovládat zemský jazyk, a to nejen pasivně, ale i aktivně, se objevuje často a v různých modifikacích. V případě své nástupnické akademické řeči dokonce argumentuje „přirozeností“ věci (v originále „*Es ist in der Natur gegruendet...*“, v citovaném českém překladu jen „*Jest přirozené...*“):

„*Jest přirozené, že vladař nejen má rozumět řeči národa, kterému vládne, nýbrž jí i mluvit. Bylo by zvláštní, kdyby král neapolský nemluvil italsky nebo sultán turecky...*“ (Srov. obr. 1, překlad převzat z Johanides 1981: 359)

V dalším textu Pelcl upozorňuje na specifickou situaci v Rakousku, kde by panovník – pokud by chtěl mluvit všemi zemskými jazyky – musel studovat a zvládnout od mládí sedm

Es ist in der Natur gegründet, daß ein Landesfürst die Sprache des Volkes, so er beherrscht, nicht nur verstehe, sondern auch spreche. Es wäre sonderbar, wenn der König von Neapel nicht italienisch, oder der Großsultan nicht türkisch spräche. Aber kein Monarch im eigentlichen Europa herrscht über so viele Völker, die so viele und so verschiedene Sprachen reden, als wie der Oesterreichische.

Obr. 2 – část Pelclovy akademické nástupnické řeči (Pelzel 1793: 4)

jazyků. Pelcl uvádí různé příklady toho, jak neznalost nebo pouze malá znalost jazyka vedla k různým komickým nebo i závažným incidentům. Objektem těchto kolizí je učiněn již zesnulý císař Josef II. Pelclův vztah k němu se v průběhu deseti let jeho vlády (1780–1790) takřka diametrálně proměnil od obdivu a nadšení až po zásadně kritické stanovisko, jak lze sledovat především v jeho *Pamětech* z let 1780–1790<sup>2</sup>.

Neřešitelnou pozici rakouského panovníka, který by musel být mimořádně nadaným polyglotem, Pelcl nadále neřeší, ale upřednostní v řadě zemských jazyků češtinu. Na tom není nic zvláštního, protože obrany zemského jazyka existují už od konce třicetileté války a sám Pelcl zažil roku 1775 (v době selské rebelie) po udání v důsledku vydání edice Balbínovy proslulé *Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica* (*Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého*) vyšetřování celé edice dvorskými kruhy a změnu celé záležitosti na celostátní politikum.

2. V originále *Böhmische Chronik unter der Regierung des römischen Kaisers und Königs von Böhmen Josephus II.* Paměti, které svým sepisovatelem nebyly ve svém době určeny ke zveřejnění, vyšly česky poprvé roku 1931 v Praze u F. Borového za redakce Miloslava Hýska. Další vydání vyšlo opět pod názvem *Paměti* v roce 1956 jako pátý svazek edice Paměti, korespondence, dokumenty (Praha: SNKLHU). Z německého originálu přeložil, vysvětlivkami, doslovem a rejstříkem opatřil Jan Pán. Předmluvu napsal Jiří Černý.

Na podporu češtiny uvádí Pelcl, který se také alespoň částečně považoval za filologa, i argumenty ve prospěch dokonalého fonetického systému češtiny a v důsledku toho mimořádnou dispozici Čechů ke zvládnutí jiných fonetických bází a snadnějšímu zvládnutí cizích jazyků. Tato směsice racionálního úsilí navazujícího na encyklopedisty a předzvěsti romantických vizí a fikcí je dobře představitelná následujícím citátem:

*„Kdo mluví česky, učí se i hudbě lehčeji a lépe, neboť v češtině se musí co nejpřesněji dodržovat délka slabik, proto je harmonická a Čech mluví zároveň v taktu. Nic neuráží české ucho víc, než vysloví-li se krátká slabika ve slově dlouze anebo dlouhá krátce [...] Učitelé hudby zjišťují, že dojdou s žákem, který mluví česky, v krátké době dále než s jiným...“* (Srov. obr. 3, překlad převzat z Johanides 1981: 362)

K tomu snad jen tolik, že migrační tahy českých hudebníků – jeden z nejpodivuhodnějších hudebních jevů po migracích Nizozemců a Italů – tomu přisvědčují. Ale upřednostňování českých lokalit před německými co do hudebnosti působí poněkud tendenčně, protože výsledným efektem tohoto velkého vzepětí hudebníků z Čech a Moravy, způsobeného nedostatkem pracovních míst a příležitostí ke kvalitnímu uplatnění na vrcholných pozicích (opera–dvůr–metropole), nakonec bylo české muzikantství, které německý skladatel a hudební publicista Karl Michael Komma (1913–2012) nakonec plným právem označil jako „das boehmische Musikantentum“ (Komma 1960), bez ohledu na to, zda jde z větší části o česky a z menší části německy mluvící představitele tohoto migračního tahu.

V hudebních argumentech Pelcl pokračuje a na důkaz toho, že fonetický systém a struktura češtiny jsou přímým předpokladem úspěchu Čechů na evropské hudební scéně, vyjmenovává několik soudobých významných představitelů české hudby. Jedná se o šest skladatelů, ale žádná paměť hudby není uplatněna – ve všech případech (s výjimkou již zemřelého Josefa Myslivečka) se jednalo o produktivně působící Pelclovy současníky (viz dále). Takže ani náznak pozdějšího historismu na rozdíl od *Effigies* /

Wer böhmisch spricht, lernt auch die Musik leichter und besser,  
 denn in der Böhmischen Sprache muß das Sylbenmaaß auf das ge-  
 nauere

naueste beobachtet werden, daher ist sie harmonisch, und der Böhme redet gleichsam im Takt. Nichts beleidigt ein böhmisches Ohr mehr, als wenn die kurze Sylbe eines Wortes lang, oder eine lange kurz ausgesprochen wird. Sollte jemand z. B. anstatt *padám* — *pádám* oder statt *laška* — *laška*, statt *rozumím* — *rozumím* aussprechen, so stößt sich der Böhme die Ohren zu, so widerwärtig klingt es seinem Ohre. Ich wohnte einstens einer böhmischen Komödie bey. Ein Deutscher, der übrigens kein böhmisches Wort verstand, hatte seine Rolle von Wort zu Wort gelernt. Er trat auf, und sagte das auswendig gelernte her, ohne den gehörigen Ton und das Sylbenmaaß im geringsten zu beobachten. Die meisten Böhmen konnten eine solche Disharmonie nicht aushalten, sie liefen zum Theater hinaus. Hieraus erhellet, daß der Böhme ein sehr delikates Ohr hat, und daher rühret auch sein Talent für die Musik. Die Musikmeister versichern, daß sie mit einem Scholar, der böhmisch spricht, in weniger Zeit weiter, als mit einem andern kommen. Man bemerkt auch, daß es in den böhmischen Ortschaften weit mehr Musikanten giebt, als in deutschen. Diese streichen wohl ihre Geige leidentlich herunter, dagegen aber die Böhmen in der Kunst viel weiter zu kommen pflegen. Um meinen Satz zu bekäftigen, will ich blos die Namen unserer jezt lebenden vortreflichen Tonkünstler nennen; Es sind die Herren *Boželuh*, *Duffek*, *Mazsek*, *Lozek*, *Maréček*, *Myslivček*, welcher letzte in Italien gestorben ist. Aus den bloßen Namen sieht man, daß sie Tzechen sind.

Wer böhmisch spricht, der lernt auch andere Sprachen leicht, denn der Böhme hat in seiner Sprache fast alle Töne  
 der

*Abbildungen*,<sup>3</sup> kde se objevují i pozdně středověcí představitelé (Pelzel 1782). Historická paměť je tedy na rozmezí dvou epoch. Od dob humanismu je nastolena možnost retrográdního pohledu na dějiny a přeneseně i na další projevy kultury, ale teprve v Pelclově době začal proces, který vedl k úplné proměně historické paměti a překvapivému obratu k odkrývání minulosti. Již zmíněné Honeggerovo „zaříkání zkamenělin“ nikde neproběhlo s takovou intenzitou jako v hudbě, kde za dobu asi sto padesáti let vedlo k vytvoření historického repertoáru a odsunutí soudobé hudby do pozice minority a selektivního prostředí specializovaných festivalů.

Pokud uzavřeme tuto pasáž o proměně historické paměti Pelclovým poukazem na osobnosti české hudby, jimiž chce autor akademické nástupní řeči podpořit jakousi mimořádnou dispozici Čechů k hudbě, pak se jedná o šest jmen samých Pražanů. Jsou to Koželuh (vydavatel českého překladu Pelclový řeči Josef Johanides se v poznámce k Pelclově řeči domnívá, že jde o Jana Evangelistu Antonína Koželuha /1738–1814/ (srov. Johanides 1981: 371, pozn. 11), svatovítského kapelníka původem z Velvar, ale protože Pelcl uvádí jen příjmení, může také jít o jeho bratrance Leopolda Koželuha /1747–1818/), dále František Xaver Dušek (1732–1799), Vincenc Mašek (1755–1831), František Mikuláš Hložek (1746–1810), pražský klavírista a skladatel, Duškův žák Matějček<sup>4</sup> a konečně Josef Mysliveček (1737–1781), o jehož úmrtí v Itálii byl Pelcl informován. Z této skupiny dosáhli evropské úrovně jen Mysliveček a Leopold Koželuh. Pro Pelcla tedy ještě nebyla historická paměť a ponor do

3. Edice kulturně historických profilů vycházela pod názvem *Effigies virorum eruditorum adque artificium Bohemiae et Moraviae / Abbildungen boehmischer und maehrischer Gelehrten und Kuenstler, nebst Nachrichten von ihren Leben und Werken* 1–4 (1773, 1775, 1777, 1782). Latinské svazky redigovali Ignác Antonín Born a Mikuláš Adaukt Voigt, německé *Abbildungen* pak Pelcl. Ten si při této práci určitě uvědomil význam hudby pro povědomí o Čěších a jejich kultuře.
4. Bližší informace o této osobnosti nejsou známy.



minulosti směrodatným ukazatelem. Proces stále většího záběru do minulosti a osvojování si prostředků, jak toto všechno včlenit do toho, co se postupně stává „českou kulturou“, krystalizuje z mlhavých všeobecných poukazů na slavnou minulost a floskulí během 19. století postupně do zcela nové kvality.

Třetím bodem našich úvah je v neposlední řadě změna paměti mentality, kterou obvykle pozorujeme ve vyhrocených situacích, kdy tradiční kvantita obvykle dostává náhle podobu nové kvality. K doložení této proměny jsme zvolili Pelcovo heslo „Antonius Koniass“ v již zmíněném slovníku českých jezuitů (1786), sestaveném až po zániku Tovaryšstva Ježíšova v roce 1773. Toto heslo směřuje racionální a kritické postoje i statistické údaje, zdroje vesměs neuvádí, anebo se odvolává na těžko zjištělné prameny. „Sein Biograph, ein Jesuit“ si na jedné straně udržuje odstup od hodnocené osobnosti, na druhé straně např. tvrdí, že sám zná doklady o tom, že existují lidé, kteří následkem Koniášovy kazatelské činnosti zešileli („...ich selbst einige Beyspiele weiss [...] auf immer des Verstandes beraubt worden sind...“ – Pelzel 1786: 184). Heslo končí překvapivě bez jakéhokoliv pokusu o syntézu tvrdým osvícenským odmítnutím osobnosti hodnoceného: „Er starb endlich zu Prag im Clementino 1760, den 27. Octob.“<sup>5</sup> (Pelzel 1786: 185, srov. obr. 4)

Závěrem lze konstatovat, že Pelcl jako osvícenský historik stanul na pomezí dvojího chápání paměti. Historikové v tomto směru museli nazírat na dějiny jinak a šířeji i komplexněji než třeba zástupci literatury, výtvarného umění a hudby. Pokusili jsme se doložit, jak v okamžiku, kdy Pelcl používal hudbu jako argument, respektoval ještě stále převládající třígenerační model umění, který přetrvával i během stylových proměn od nástupu baroka až do pozdního klasicismu. Naše doba objevila

5. „Konečně zemřel v Praze v Klementinu v roce 1760, 27. října.“ Slovo „konečně“ („endlich“) má s největší pravděpodobností pejorativní citové zabarvení.

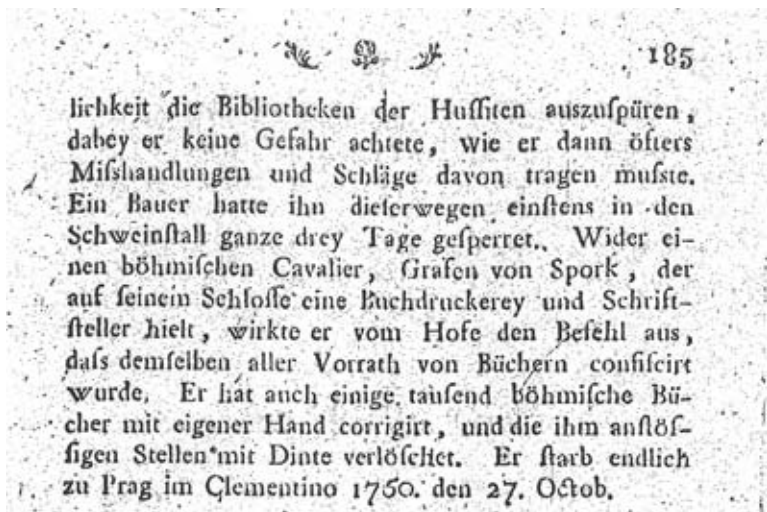
pro přechodná období zásluhou Maxe Dvořáka<sup>6</sup> a dalších manýrismus a je – jak se ukazuje – více než užitečné zavést tento manýrismus jako období, v němž se dva nebo více stylů spojují a jejich syntézou vzniká nový styl. Dnes už víme, jak je užitečné rozšířit tuto koncepci manýrismu od roku 1600 stejně oprávněně i k roku 1700 a 1800, popř. i na další období. Pokud tedy Pelcl potřeboval hudbu, uchýloval se pro podporu svých filologických a historických argumentů k té prakticky nejsoudobější. Historismus nastolený vídeňskou dvorskou iniciativou<sup>7</sup> (a později zafixovaný bachovským kultem z iniciativy Felixe Mendelssohna-Bartholdyho v Berlíně a Lipsku poloviny 20. let 19. století) ho zřejmě nijak výrazněji nezaujal. A pokud jde o využití diferencovaného přístupu k paměti, pokusili jsme se právě na hesle Antonína Koniáše ukázat, jak Pelcl mísí starší a novější pojetí mentality. Barokní neochvějnost a pevnost systému je zpochybňována osvícenským skepticismem, přitom argumenty pro podporu jednotlivých tvrzení jsou střídavě racionální i takové, kde se historik odvolává na necitované nebo jen přibližně citované zdroje, anebo dokonce na to, „co se říká“. Pelclovy názory mohou dobře posloužit k zachycení proměn paměti kultury i mentality v době, která je pro české novodobé dějiny klíčová.

6. Max Dvořák (1874–1921), historik umění, který zásadním způsobem ovlivnil metodologii a orientaci evropské uměnovědy, je pozoruhodný zejména svou koncepcí manýrismu, která je stále aktuální a inspirativní.
7. Tato iniciativa přešla z dvorského prostředí do intelektuální Vídne a ovlivnila rostoucí význam historismu, který už dávno nenazíráme jako jev podnícený v hudbě působením jediného centra.

## ANTONIVS KONIASS.

*Anton* Koniasch wurde zu Prag im J. 1691. geboren, und in die Gesellschaft 1708. aufgenommen. Er war Magister der Philosophie, ehe er in den Orden trat. Nachdem er die kleineren Schulen gelehrt hatte, predigte er 8 J., und dann war er Missionär in Böhmen und Mähren, welches Amt er ganze 37 Jahre fortsetzte, ob er gleich mit verschiedenen Leibesgebrechen und Krankheiten behaftet war. Als Missionär pflegte er in einem Tage drey bis fünfmal, bald deutsch, bald böhmisch zu predigen, und sich oft dergestalten zu entkräften, daß man ihn von der Kanzel nach Hause tragen mußte. Nichts konnte seiner Beredsamkeit widerstehen, und die Zuhörer brachen oft in ein lautes Weinen aus, so daß der Prediger stille halten mußte. Wenn er vom letzten Gericht predigte, pflegte er mit einer Kette um den Hals auf der Kanzel zu erscheinen. Er wußte die Hölle und das Fegfeuer so lebhaft und so schrecklich vorzustellen, daß verschiedene seiner Zuhörer, wie ich selbst einige Beyspiele weiß, darüber im Kopfe verrückt, und auf immer des Verstandes beraubet worden sind. Besonders liefs er sich die Ausrottung der heidnischen Bücher angelegen seyn. Wo er predigte, da verband er das Volk mit der Todssünde ihm alle Bücher zum durchsuchen herbeyzubringen. Er behielt also die ihm verdächtigen und anstößigen zurück, und verdammt sie zum Feuer. Sein Biograph, ein Jesuit, versichert, daß Koniasch an dergleichen Büchern über sechzig tausend Hände verbrannt habe. \*) Er besafs eine besondere Geschicklich-

\*) *Eorumque ultra 60 facile millia Vulcano in praedam dedit.*



Obr. 4 – Pelcovo heslo Antonín Koniáš otištěné ve Slovníku českých spisovatelů z Čech, Moravy a Slezska z jezuitského řádu (Pelzel 1786: 184–185)

### **Prameny a literatura:**

- HONEGGER, Arthur 1948: *Incantation aux fossiles*. Lausanne: D'Ouchy.
- HONEGGER, Arthur 1960: *Zařikání zkamenělin*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury hudby a umění.
- JOHANIDES, Josef 1981: *František Martin Pelcl*. Praha: Melantrich.
- KOMMA, Karl Michael 1960: *Das Böhmische Musikantentum*. [B. m.]: Hinnenthal.
- PELZEL, Franz Martin 1782: *Kurzgefasste Geschichte der Böhmen, von den ältesten bis auf die itzigen Zeiten*. 3. vydání. Prag: [b. v.].
- PELZEL, Franz Martin 1786: *Böhmische, Mährische und Schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten: von Anfang der Gesellschaft bis auf gegenwärtige Zeit*. Prag: [b. v.].
- PELZEL, Franz Martin 1793: *Akademische Antrittsrede über den Nutzen und Wichtigkeit der Böhmischen Sprache*. Prag: [b. v.].
- ŠLOSAR, Dušan – ŠTĚDRONĚ, Miloš [1988–1989]: František Martin Pelcl: akademická nástupní řeč o užitečnosti a důležitosti češtiny. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. H, Řada hudebněvědná, roč. 37-38, č. H23-24, s. [67]–94. Dostupné z: <[https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/112476/H\\_Musicologica\\_23-1988-1\\_10.pdf?sequence=1](https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/112476/H_Musicologica_23-1988-1_10.pdf?sequence=1)>.

## **The Age of Enlightenment Historian František Martin Pelc and the Memory of Music, Culture and Mentality**

This paper is a study of the memory of music, culture and mentality of František Martin Pelc (1734-1801), a Czech historian of the Age of Enlightenment, attempting to prove a gradual decline of a three-generation model of music culture (as well as other cultures). During the 18th century, conditions were formed for overcoming the narrow understanding and scholarly research of three successive generations: of grandfathers, fathers, and sons. The study focuses on F. M. Pelc, a prominent representative of the first phase of the Czech national movement, as a researcher and person who underwent this change and the transformation of the new intentional historicism. The musical map of Europe had changed definitively, and a systematic gathering of the memories of 'older' periods began. The whole process was supported by some individual phenomena, such as the cult of J. S. Bach, which was initiated in Leipzig and Berlin due to efforts of Felix Mendelssohn-Bartholdy. The author follows the continuous transformation of Pelc, and in conclusion comments on Pelc's entry on Anton Koniáš in a dictionary of Jesuit writers and scholars. The study also considers Pelc's introductory academic speech, which he pronounced on occasion of his appointment as a university professor of Czech language and literature in 1793.

**Key words:** Historicism; the Age of Enlightenment; three-generation model of memory; Czech national movement; František Martin Pelc; Antonín Koniáš.